

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім.і.і.МЕЧНИКОВА

на правах рукопису

ОБІМЕНКО ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Контрастивні дослідження інтонаційної структури
основних комунікативних типів у російській інтер-
ферентній мові / у вимові англійців та іспанців /

Спеціальність ~~10.12.19~~ -теорія мовознавства

10.02.19

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

АВ 30.883

Дисертація в рукопис.

Робота виконана в Одеському державному університеті
імені І.І.Мечнікова

Науковий керівник—доктор філологічних наук, професор

БРОВЧЕНКО Тамара Олександрівна

Офіційні опоненти :

—доктор філологічних наук, професор ТАРАНЕЦЬ Валентин Григорович

—кандидат філологічних наук, доцент ЄРЬОМЕНКО Тетяна Євстаф'євна

Провідна установа: Інститут "Мовознавства" НАН України

Захист відбудеться 20 жовтня 1994 року о 13.00 на засіданні
спеціалізованої вченої ради к 068.24.08 з філологічних наук
в Одеському державному університеті:

2700058, м. Одеса, Французький бульвар, 24/26 / ауд. 129

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Одеського
університету.

Автореферат розіслано " _____ " _____ 1994 року.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради, доцент

Усташ

ГХОР Неоніла Максимівна

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00777684 (\$)

Реферована дисертація є спробом контрастивного дослідження інтонаційної організації трьох різно системних мов – російської, англійської та іспанської.

У останні десятиріччя у зв'язку зі зростаючими можливостями міжмовних контактів та великими вимогами до якості іноземної мови, лінгвістами накопичено значний матеріал у порівнянні граматичних, лексичних та просодичних структур різноманітних мов. Висновки досліджень використовуються у розробці ефективних методів навчання іноземним мовам. Визначені прикладні завдання вимагають рішення як теоретичних проблем, зв'язаних з науковим аналізом явищ інтерференції, так і подальшого порівняльного аналізу структурних особливостей односистемних та різносистемних мов, які ще вивчені недостатньо.

Контрастивні дослідження цілями викладачів не обмежуються, вони допомагають проникнути у суть мовних процесів та глибше зрозуміти закони, які керують цими процесами /Жлуктенко Ю.О., Четляк А.А., Ярцева В.Н./.

Актуальність роботи визначається інтересом сучасної лінгвістики до проблем контрастивних досліджень мов, необхідністю подальшої розробки теорії мовних контактів, нестатністю робіт у галузі порівняльних досліджень різносистемних мов методами експериментальної фонетики, та практичною необхідністю навчання вимовленню в умовах міжмовної інтерференції.

Мета дисертації – контрастивне дослідження просодичної організації основних комунікативних типів вимови /розповідь, питання та сленкування/ у дикторів англійців, іспанців та росіян, а також аналіз інтонаційних і інтерферентних варіантів російських фраз у вимові дикторів англійців та іспанців.

Відповідно до мети у дисертації вирішувались такі конкретні задачі:

- лінгвістичний аналіз простого речення у російській, англійській та іспанській мовах та його інтонаційна організація;
- проведення аудиторського аналізу та опис його результатів; вимірювання електроакустичних параметрів та опис результатів їх аналізу;
- зіставлення результатів по контрастивному аналізу інтонаційної структури російських розповідних, питальних та спонукальних фраз, вимовлених дикторами-інтерферентами, англійцями та іспанцями, з еталонною вимовою на російській, англійській та іспанській мовах, вивчення просодичної організації російських інтерферентних фраз, вимовлених англійцями та іспанцями та з'ясування просодичних особливостей інтерферентних варіантів.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному вивченні проблем контрастивних варіантів російських фраз різноманітних комунікативних типів - різномовних дикторів, а також у проведенні експериментального дослідження основних акустичних ознак, інтерферентних та еталонних, у вимові англійців та іспанців.

Теоретичне значення роботи вказується розробкою актуальних проблем контрастивної лінгвістики з урахуванням особливостей інтонаційної структури інтерферентних варіантів російської мови у вимові різномовних дикторів - англійців та іспанців. Визначені при цьому закономірності можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях різномовних мов.

Практичне значення полягає у тому, що одержані дані можна використовувати у практиці викладання російської мови іноземцям. Результати контрастивного дослідження, визначені особливості впливу рідної мови на ту, що вивчається, допоможуть учням оволодіти нормами вимови другої мови. Матеріал дисертації допоможе при підготовці методоробот даній тематиці та при складанні комп'ю-

терних програм по моделюванню інтонації російської мови для іноземних студентів.

Результати дослідження впроваджувались протягом 1991 - 1994рр. на заняттях російської мови для іноземців в Одеському електротехнічному інституті.

Дослідження проводилось у відповідності з поставленими задачами та відповідно вимогам методу структурно-функціонального вивчення мовної інтонації /Артёмов В.А. 1974/, а також методу обробки значень акустичних характеристик /Бровченко Т.А., Войцеховський П.Н., Камбуленко Н.С., Труханова Н.Л., 1986/. У роботі застосовується комплексний метод експериментально-фонетичного дослідження, що включає лінгвістичний, аудиторний та електроакустичний методи аналізу, математико-статичну обробку результатів експерименту.

М а т е р і а л о м дослідження були розповідні, питальні та спонукальні фрази з художніх прозаїчних творів російських, англійських та іспанських авторів ХХ століття. Обсяг дисертації: 127 сторінок, автореферату - 16 сторінок. На захист виносяться такі основні положення:

1. Особливості інтонаційної організації інтерферентної мови визначаються, як впливом інтонаційної структури рідної мови, так і рядом інших факторів: складнощами ІК, особливостями розподілу частоти основного тону на структурних елементах фрази, інтенсивності і т.д.

2 Основними просодичними особливостями, впливними на інтонаційну організацію російської мови як іноземної є: структура ІК фрази в цілому, конфігурація термінальних тонів, локалізація частотного максимуму та максимуму інтенсивності, середня інтенсивність та тривалість складу.

Дисертація виконана самостійно.

3. Основними дистинктивними ознаками, відрізняючими російську інтерферентну мову дикторів, як англійців, так і іспанців, є: розподіл пікових значень ЧСТ по структурним елементам фрази, частотний інтервал ядра, частотний діапазон фрази, тональний контур завершення, інтенсивність та тривалість складу.

Апробація роботи

Основні висновки та положення дисертації апробовані на I-й міжнародній конференції "Язык и культура", Київ, 1992, на міжнародній науково-методичній конференції "Проблеми многоузовной подготовки специалистов связи в ВУЗах", Одеса, 1993. Доклади на тему дисертації були прочитані на засіданнях методсемінару кафедри російської мови ОЕІЗ ім. О.С.Попова /1992, 1993/. Апробація результатів дослідження та основних положень дисертації була також реалізована на засіданнях кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова /1994 р./.

Структура роботи

Робота складеться з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатку.

У вступі обгрунтовано вибір теми, актуальність, визначені мета та задачі, сформульовані положення, які виносяться на захист, дана структура дисертації, а також аргументовано практичне та теоретичне значення дослідження.

У першому розділі "Теоретичні передумови дослідження" розглядаються основи контрастивних досліджень мов, дається поняття просодичної інтерференції та опис інтонаційної організації мови, розглядаються результати лінгвістичного аналізу літературних творів російських, англійських, та іспанських авторів /обсяг - 3275 слоб/. Визначається частотність основних комунікативних типів речень, їх синтаксичних структур у досліджених мовах.

Найбільш частотні комунікативні типи речень та їх синтаксичні структури аналогічні в російській, англійській та іспанській мовах, стали матеріалом експерименту.

У другому розділі "Матеріал та методика дослідження" описується методика експериментального аналізу, розглядається питання відбору матеріалу та дикторів, умови запису відібраного матеріалу на магнітну плівку і одержання інтонограм. Загальна кількість дикторів, які приймали участь у експерименті, рівнялась 32. Описана процедура дослідження, хід та висновки аудитивного аналізу, в задачі аудитивного аналізу, у якому приймали участь спеціалісти-філологи /30 аудиторів/, входило визначення семантичного центру вимовлення, характерних типів термінального тону для розповідних, питальних /загальне та спеціальне питання/ та спонукальних /прохання та наказ/ фраз у російській, англійській та іспанській мові.

Аудиторському аналізу підлягало більш як 3240 фраз, із них 1740 фраз російської мови, 1800 англійської мови та 1700 фраз іспанської мови.

З метою доказу істотних різниць між порівнюваними характеристиками проводилась математико-статистична обробка одержаних даних. При цьому використовувались методи статистичної обробки та аналізу результатів експерименту, які своєю метою ставлять обробку та доказ достовірності одержаних даних /Бровченко Т.А., Варбанец П.Д., Таранец В.Г., 1976 р./.

У третьому розділі "Акустичні характеристики фраз у російській, англійській та іспанській мовах" даються результати аудитивного аналізу та матеріали російської, англійської та іспанської мов. Визначено, що експериментальний матеріал віддає відмінності вимовлення сучасної російської, англійської та іспанської мов. На рівні оприйняття визначено, що важливим критерієм відмінностей інто-

наше різноманітних комунікативних типів у російській, англійській та іспанській мовах, є характер руху тону завершення. Два основних підрозділи III розділу присвячені результатам електроакустичного аналізу російських інтерферентних фраз у вимові англійців та іспанців, а також російських, англійських та іспанських еталонних фраз.

В підрозділі "Просодичні особливості вимови російських фраз диктором англійцями" приводяться результати порівняльного електроакустичного аналізу.

Так, для російської розповідної фрази, прочитаних дикторами-інтерферентами, носіями англійської мови та дикторами, рідною мовою, яких є російська мова, встановлені такі відмінності:

- частотний діапазон російської розповідної фрази у дикторів-інтерферентів був більш вузьким, чим у російських дикторів;

- тональний контур завершення фрази у дикторів англійців частіше був низько-спадним, у російських дикторів він був частіше високо-спадним;

- середні значення інтенсивності складу у дикторів-інтерферентів були менші, ніж у російських дикторів;

- максимум інтенсивності у англійських дикторів-інтерферентів, як правило, локалізувався на першому наголошеному складі, у відмінність від російських дикторів, у яких він локалізувався у передньоголошеному складі;

- середня тривалість складу розповідної фрази у дикторів-інтерферентів англійців характеризувалась більшою тривалістю в порівнянні з аналогічним показником у російських дикторів.

При порівнянні просодичних особливостей вимови російського заголовного питання дикторами-інтерферентами /англійцями та російськими/ встановлені такі відмінності:

- частотний інтервал ядра та частотний діапазон фрази у дикторів англійців був вище, чим у російських дикторів;
- середні значення інтенсивності складу у дикторів-інтерферентів були більшими, ніж значення інтенсивності складу російських дикторів;
- у доядерних складах фрази у дикторів-інтерферентів було висхідна мелодія, а у російських - спадна;
- темпоральні характеристики складу у російській інтерферентній фразі, яка виражала загальне питання, були більшими, ніж у аналогічній еталонній фразі.

При порівнянні просодичних особливостей вимови російського спеціального питання дикторами-інтерферентами англійцями та росіянами, визначені такі розбіжності:

- частотний інтервал ядра та частотний діапазон фрази у дикторів англійців був ширшим, ніж у російських дикторів;
- середні значення інтенсивності складу у англійських дикторів були більшими, чим в російських дикторів;
- середні значення тривалості складу спеціального питання у дикторів-інтерферентів були менші ніж у російських дикторів;
- диктори-інтерференти англійці з максимумом інтенсивності вимовили перший наголошений склад у відміню від російських дикторів, які вимовляли з максимальними значеннями інтенсивно ті ядро фрази.

При порівнянні просодичних особливостей вимовлення російської фрази, яка виражає прохання, дикторами-інтерферентами англійцями та росіянами визначені такі розбіжності:

- значення частотного інтервалу ядра та частотного діапазону фрази у дикторів-інтерферентів були меншими, ніж у російських дикторів;

- середні значення інтенсивності складу у дикторів-інтерферентів були більшими, ніж у російських дикторів;

- максимум інтенсивності у дикторів-інтерферентів локалізувався на ядрі фрази, яка виражає прохання, а у російських дикторів - на першому переднаголошеному складі;

- середня тривалість складу у дикторів-інтерферентів була більша, ніж у російських дикторів.

При порівнянні просодичних особливостей вимови російської фрази, яка виражає наказ дикторами-інтерферентами англіцями та росіянами, визначені такі розбіжності:

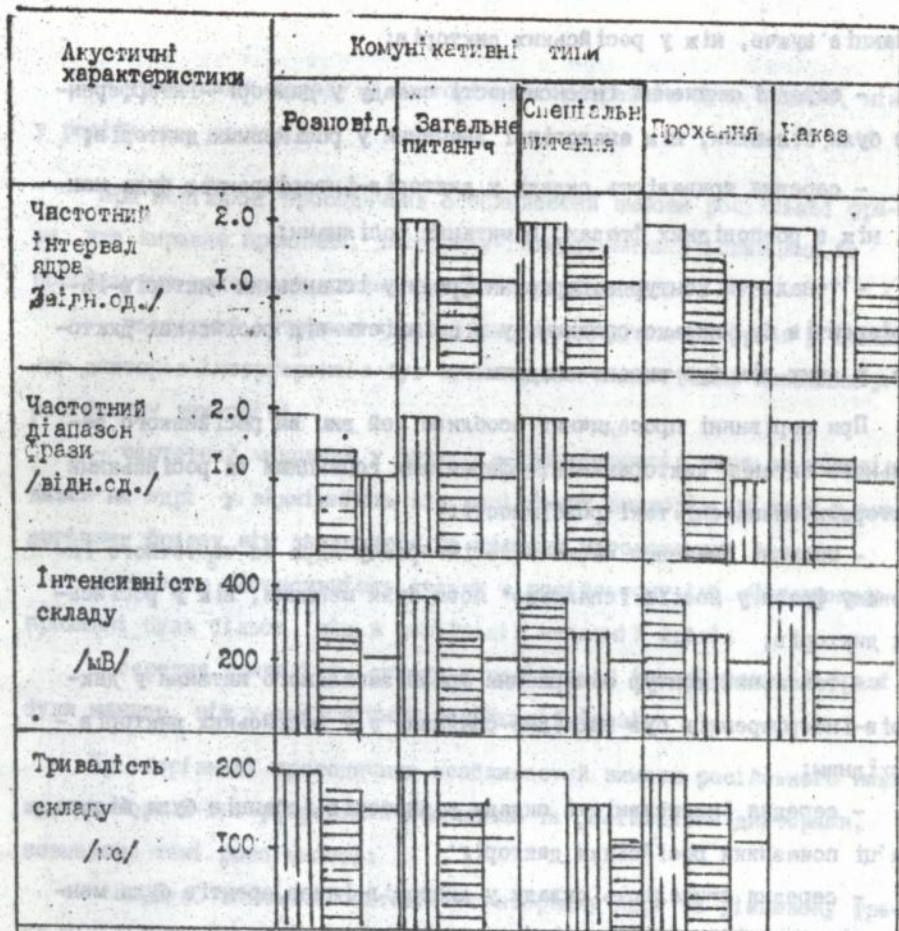
- середні значення частотного інтервалу ядра та частотний діапазон фрази у дикторів-інтерферентів були меншими, ніж у російських дикторів;

- середні значення інтенсивності складу у дикторів-інтерферентів були більшими, ніж відповідні значення у російських дикторів;

- середні значення тривалості складу у дикторів-інтерферентів були меншими, ніж тривалість складу наказу у російських дикторів;

- тональний контур завершення у англійських дикторів був, як правило, висхідно-спадний у відмінку від російських дикторів, які частіше вимовили прохання низько спадним тоном. Див. мал. I/.

У третьому підрозділі III розділу "Просодичні особливості вимови російських фраз дикторами іспанцями" описані результати порівняльного електроакустичного аналізу.

Малюнок 1. Акустичні характеристики російських інтерферентних фраз у порівнянні з російськими та англійськими еталонами і фразами.

При порівнянні просодичних особливостей вимови російських розповідних фраз, начитаних дикторами іспанцями та російськими дикторами, визначені такі розбіжності:

- частотний інтервал ядра та частотний діапазон фрази у дикторів

іспанців вужче, ніж у російських дикторів;

- середні значення інтенсивності складу у дикторів-інтерферентів були більшими, ніж аналогічні значення у російських дикторів;

- середня тривалість складу у дикторів-інтерферентів була менша, ніж в розповідних фразах, начитаних росіянами;

- тональний контур завершення фрази у іспанських дикторів-інтерферентів був низько-спадним, у відмінність від російських дикторів, у яких він був високо-спадним.

При порівнянні просодичних особливостей мови в російського загального питання дикторами-інтерферентами іспанцями та російськими дикторами визначені такі розбіжності:

- числені значення частотного інтервалу ядра та частотного інтервалу фрази у носіїв іспанської мови були меншими, ніж у російських дикторів;

- тональний контур завершення фрази загального питання у дикторів-інтерферентів був висхідно-спадним, а у російських дикторів - висхідним;

- середня інтенсивність складу у дикторів іспанців була більша, ніж ці показники російських дикторів;

- середня тривалість складу у дикторів-інтерферентів була меншою, ніж у російських дикторів.

При порівнянні просодичних особливостей вимови російського спеціального питання дикторами-інтерферентами іспанцями та російськими дикторами визначені такі розбіжності:

- частотний інтервал ядра та діапазон фрази у дикторів-інтерферентів був ширшим, ніж у російських дикторів;

- інтенсивність складу у іспанських дикторів при вимові російського спеціального питання була більшою, ніж у російських дикторів.

- тривалість складу у дикторів-інтерферентів була меншою, ніж у російських дикторів.

При порівнянні просодичних особливостей вимови російської фрази, яка виражає прохання, дикторами-інтерферентами іспанцями та російськими дикторами, визначено такі розбіжності:

- частотний інтервал ядра та частотний діапазон фрази у іспанських дикторів-інтерферентів був вужчим, ніж аналогічний показник у російських дикторів;

- частотний максимум у дикторів-інтерферентів частіше локалізувався на ядрі у відмінність від російських дикторів, у яких в аналогічних фразах він знаходився на першому наголошеному складі;

- середня інтенсивність складу в російському інтєрферентному проханні була більша, ніж в російській еталонній фразі;

- середня тривалість складу у російській інтерферентній фразі була меншою, ніж у аналогічній російській фразі.

Пр. порівнянні просодичних особливостей вимови російського наказу, дикторами-інтерферентами іспанцями та російськими дикторами, визначено такі розбіжності:

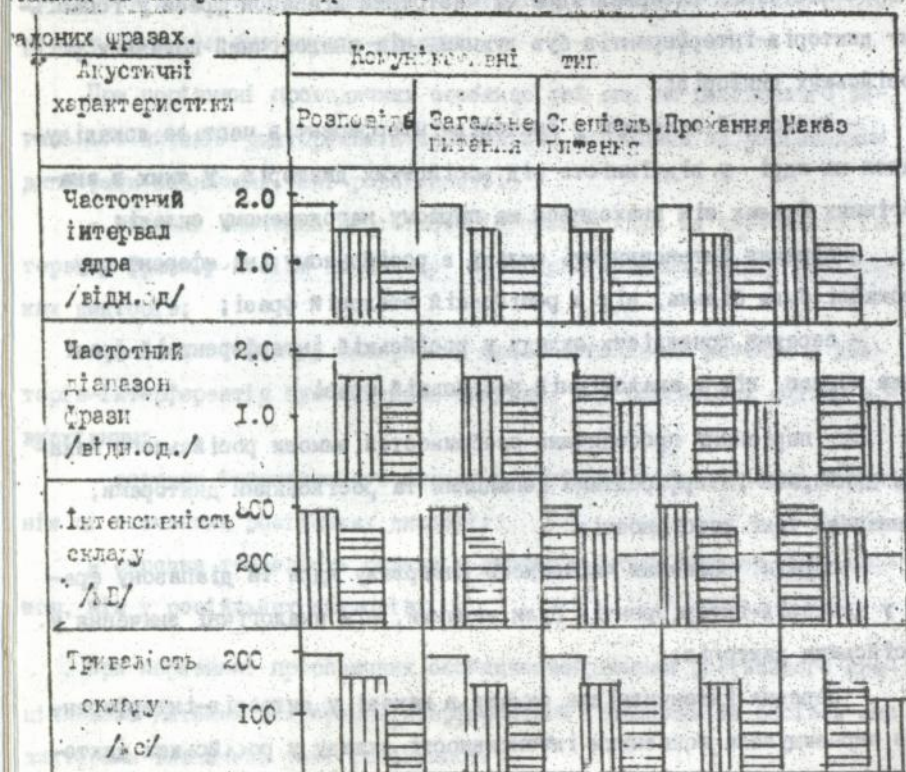
- середні значення частотного інтервалу ядра та діапазону фрази у дикторів-інтерферентів були меншими, ніж аналогічні значення у російських дикторів;

- середня інтенсивність складу в наказі у дикторів-інтерферентів перевищувала показники інтенсивності складу у російських дикторів;

- середні значення тривалості складу у іспанських дикторів були меншими, ніж у російських дикторів /Пив. іл. 2/.

Таким чином, визначились акустичні характеристики, відрізняють російську інтерферентну мову у вимові англіїців та іспанців, які пояснюються впливом рідної мови.

Так, частотний інтервал ядра в російських інтерферентних фразах, вимовлених англітями, був у питальних фразах /спеціальне питання/ більшим, ніж в аналогічних російських еталонних фразах, а у спонукальних фразах та у загальному питанні меншим. В російських інтерферентних спеціальних питаннях, начинених ді. торами іспанцями частотний інтервал ядра був також більшим, ніж в аналогічних російських еталонних фразах. Частотний інтервал ядра в загальних питаннях та спонукальн. фразах був меншим, ніж в аналогічних російських еталонних фразах.

Малюнок 2. Акустичні характеристики російських інтерферентних фраз у порівнянні з російськими та іспанськими еталонними фразами.

Частотний діапазон фрази російських розповідних, спонукальних інтерферентних фраз у вимові англійців був меншим, ніж у російських аналогічних еталонних фразах, а в питальних фразах - більшим. Для іспанських дикторів-інтерферентів, які читали російські розповідні, питальні та спонукальні фрази, частотний діапазон реєструвався з меншими показниками, чим у російських аналогічних еталонних фразах.

Середня інтенсивність складу у російських питальних та спонукальних фразах, начитаних, як дикторами англійцями, так і дикторами іспанцями була більше ніж середня інтенсивність складу аналогічних російських еталонних фраз.

Середня тривалість складу у російських інтерферентних розповідних фразах, у реченнях, які виражають загальне питання та прохання у вимовленні англійців була більшою, чим у аналогічних російських еталонних фразах /за виключенням спеціального питання, де середня тривалість складу у англійських дикторів була меншою, ніж у російських дикторів/. В російських розповідних, г. гальних та спонукальних інтерферентних фраз, начитаних дикторами іспанцями, середня тривалість складу у зазначених фразах була меншою, ніж в аналогічних російських еталонних фразах.

У висновку підводяться підсумки результатів контрастивного дослідження інтонаційної структури основних комунікативних типів у російській інтерферентній мові /у вимові англійців та іспанців/. Визначено, що основні особливості інтонаційної організації інтерферентної мови визначаються як впливом інтонаційної структури рідної мови, так і рядом інших факторів, складнощами ІК, особливостями розподілу частот основного тону, інтенсивності и т.д.

Визначено, що основними просодичними особливостями, які впливають на інтонаційну організацію російської мови, як іноземної є: структура ІК в цілому, частотний інтервал ядра, частотний діапазон фрази, конфігурація термінальних тонів, локалізація частотного максимуму та максимуму інтенсивності, середня інтенсивність та тривалість складу. Визначені дистинктивні ознаки мають специфічні закономірності, що відрізняють російську інтерферентну мову дикторів англійців та іспанців.

Сержані результати можливо використовувати у практиці викладання російської мови іноземцям, у підготовці методрозробок по даній тематиці та при створенні комп'ютерних програм по моделюванню інтонаційної структури російської мови для іноземних учнів.

Основні положення дисертації відображені в публікаціях:

1. Ерименко В. А. Некоторые общие черты интонации в русском, английском и испанском языках. Материалы I международной конференции "Язык и культура", Киев, 1992. - с. 102-103.

2. Ерименко В. А. Важность сопоставления русской и испанской интонации при обучении не анговорящих студентов русскому языку.

"Проблемы многоуровневой подготовки специалистов связи в ВУЗах. тез. докл. 1 международной науч.-метод. конф. - Одесса, 1993. - с. 99-100.

А н н о т а ц и я

Ефименко В.А. Контрастивные исследования интонационной структуры основных коммуникативных типов в русской интерферентной речи (в произнесении англичан и испанцев).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Специальность 10.12.19 - Теория языкознания. Одесский государственный университет. Одесса. 1994г.

Защита работы, в которой выявлены просодические особенности интерферентных русских фраз (повествование, общий .. специальный вопрос, просьба и приказ) в произнесении англичан и испанцев, а также осуществлена попытка контрастивного исследования разносистемных языков (русского, английского и испанского).

Основными дистинктивными признаками, отличающими русскую интерферентную речь англичан и с испанцев послужили: частотный интервал ядра, частотный диапазон фразы, конфигурация терминальных тонов, локализация частотного максимума и максимума интенсивности, показатели средней интенсивности и длительности слога. Указанные дистинктивные признаки обладают специфическими закономерностями, отличающими русскую интерферентную речь дикторов англичан и испанцев.

Ключевые слова: акустич. характеристики просодич. особенностей, Интерференция.

A n n o t a t i o n

Efimenko V.A. Contrastive researches of intonation structure of main communicative types in Russian interferent speech (in pronunciation of English and Spanish speakers)

Dissertation for cand' date of philological science.

Speciality 10.12.19.-Theory of linguistics. Odessa State University. Odessa. 1994.

The thesis is devoted to revealing the prosodic peculiarities of Russian interferent phrases (narrations, general and special question, request and order). An attempt is also made of examining the researches of heterogeneous languages (Russian, English and Spanish).

The main distinctive features which distinguish Russian interferent speech of English and Spanish speakers were: frequency interval of the nucleus, frequency range of phrases, configuration of terminal tone, localization of frequency maximum, maximum of intensity, average intensity and duration of the syllable.

These distinctive features have specific peculiarities in Russian interferent variety of English and Spanish speakers.

Key words: acoustic characteristics, prosodic features, interference.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Подп. к печати 16.09.94г. Формат 60x84 1/16.
Объем 0, Учуги д.л. 1, Оп.л. 1, Газ № 871. Тираж 100 экз.
Горт.пография Одесской управлен.я по печати,це №3
Ленина 49.

458601

AB 30.883
AB 30.883